

Xocalı soyqırımını təsviri sənətdə

Xalqımız tarixən, müxtəlif əsrlərdə və zamanlarda bədnam qonşularımız tərəfindən təcavüzə məruz qalmış, əzəli dədə-baba torpaqlarında incidilmiş, didərgin salınmış, deportasiyalara məruz qalmış və Azərbaycanın tarixi torpaqları kiçildilmiş, həm də xalqımıza divan tutulmuş, yüz minlərlə dinc soydaşımız amansız üsullarla qətlə yetirilmişdir. 1905-1906, 1918, 1948, 1988-1993-cü illərdə Azərbaycan xalqına və dövlətinə qarşı amansızlıqla, məqsədlə şəkildə ərazi iddiaları, etnik təmizləmə siyasəti aparılmışdır.

Bu tarixi düşməncilik və xalqımıza qarşı nifrət hissələri XX əsrin sonlarında Xocalı soyqırımını (26 fevral 1992-ci il) nəticəsində özünün son həddini tam çılpaqlığı ilə göstərmiş, cinayət aktı kimi tarixə düşmüşdür.

Əsrin əvvəllərində erməni vandalları havadarlarının köməyi ilə Azərbaycanın əzəli torpaqlarında qırğınlar törətmişdir. O zamanlar bunu Azərbaycan professional rəssamlıq sənətinin banilə-

rindən olan Bəhrüz Kəngərli (1892-1922) öz yaradıcılığında geniş və təsirli şəkildə təcəssüm etdirə bilmişdir. Qeyd etmək olar ki, B.Kəngərli yaradıcılığında qaçqınlar mövzusu xüsusi yer tutur. Rəssam yüksək vətəndaşlıq duyğusu və ağrısı ilə doğma el-obalarından didərgin düşmüş uşaqların və qadınların yaddaqalan və sarsıdıcı şəkildə silsilə portretlərini yaratmışdır. 1920-1921-ci illərdə "Gənc qızın portreti", "Xanım adlı

qaçqının portreti", "İki qaçqın qız", "Qaçqın qadın", "Ayaqyalın qadın", "İki qadın fiquru", "Oturmuş qaçqın oğlan", "Qaçqın İmran" və başqa portret əsərlərlə rəssam bir daha erməni xislətinin və erməni vəhşiliklərinin ürək dağlayan səhnələrini təsvir edə bilmişdir. Rəssam portretlərini yaratmış şəxslərə yemək, geyim vermiş, hətta onlara müəyyən miqdarda maddi kömək göstərmişdir.

Xocalı faciəsində vəhşicəsinə və amansızlıqla qətlə yetirilmiş uşaq, qadın, qocaların, həmçinin məhv edilmiş tarixi Xocalı şəhərinin, maddi mədəniyyət abidələrinin təsirli səhnələri Azərbaycan təsviri sənətində və Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında xüsusi bir səhifə təşkil etmişdir. Xocalı faciəsinin fəryadı, acı səhnələri və dəhşətli mənzərəsi bir çox rəssam, qrafik və heykəltəraşların yaradıcılığında əyaniliyi və yaddaqalanlığı ilə özünün bədii əksini tapmışdır.

Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyində və Azərbaycan Dövlət Rəsm Qalereyasında Azərbaycan rəssamlarının Xocalı soyqırımının qurbanlarına həsr olunmuş bir çox əsərləri saxlanılır. Bunlara misal olaraq xalq rəssamı Mais Ağabəyovun "Xocalı faciəsi", əməkdar rəssamlar Bəyim Hacızadənin "Xocalı", "Ömrünün axırını dəqiqəsi", Fərman Qulamovun "Azadlığa doğru", "Xeyir və Şər", Rafael Muradovun "Qaçqınlar", Həmzə Abdullayevin "Yandırılmış Vətən. Qaçqınlar", "Xocalı. Güllələnmiş insanlar", Rza Avşarovun "Xocalı faciəsi", Sirus Mirzəzadənin "Xocalı", istedadlı rəssamlar Nazim Məmmədovun "Vətənpərvər qız", "Xocalının son günü", Məmməd Orucovun "Xocalı qaçqınları", Eldar Babazadənin "Axırını döyüşçü", "Ana fəryadı", Arif Hüseynovun "Xocalı", heykəltəraşlardan xalq rəssamı Xanlar Əhmədovun "Ana körpəsi ilə", "Qoca", "Torpaqlarımız uğrunda", istedadlı heykəltəraş Sahib Quliyevin "Soyqırım", Zakir Əhmədovun "Çingiz Mustafayev", Nəriman Məmmədovun "Qarabağ süitəsi", Məmməd Rəşidovun "Haray" və başqa əsərlərin adlarını qeyd etmək olar.

Müəllifi heykəltəraşlar Aslan, Teymur və Mahmud Rüstəmovlar olan Xocalı abidəsi paytaxt Bakı şəhərində yerləşən və Xocalı soyqırımına həsr edilmiş ən möhtəşəm abidələrdən biridir. Həmçinin bir çox ölkələrdə Xocalı

soyqırımına həsr edilmiş abidələr ucaldılmışdır.

Yuxarıda adları sadalanan rəssamların Xocalı soyqırımına həsr edilmiş əsərlərinin hər birinin yüksək bədii əhəmiyyətlik dərəcəsi ilə yanaşı, həm də bu əsərlər dərin humanizm, güclü vətəndaşlıq duyğuları, acı sarsıdıcı kədər, hüzn, iztirab və dramatik əhvali-ruhiyyə ilə doludur. Bu əsərlərə təmənən edərək Xocalı soyqırımının qurbanlarının faciəsini hiss etməmək və onların acılarını duymamaq mümkünsüzdür.

Hər il bu tarix nəinki ölkəmizdə, eləcə də dünyanın bir çox şəhərlərində qeyd olunur. Xocalı faciəsi insanlıq tarixində dəhşətli faciələrdən və qətləmə hadisələrindən biri kimi artıq bəzi ölkələr tərəfindən tanınmışdır. Bakı şəhərində Xocalı soyqırımına həsr edilmiş abidə ölkəmizin hər bir vətəndaşının üz tutduğu, Xocalı soyqırımını qurbanlarının ruhlarına ehtiram göstərdikləri and yeridir. Hər il bu abidəni Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev başda olmaqla bütün dövlət və hökumət nümayəndələri, həmçinin ictimaiyyət nümayəndələri və paytaxt sakinləri böyük izdihamla yad edir, şəhid olmuş xalqımızın nümayəndələrinə öz sayğı və ehtiramlarını bildirirlər.

Əsəd QULİYEV,
Azərbaycan Milli İncəsənət
Muzeyinin böyük elmi
işçisi, Rəssamlar
İttifaqının üzvü